

*Ткачук М.А.,
Національний університет "Острозька академія"*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ЇЖИ В ДІАХРОНІЇ

Постійний розвиток і еволюція суспільства вимагає від мови перебування на рівні вимог часу, оскільки вона повинна задовольняти потреби людей, що нею користуються. Зміни в різних сферах життя соціуму: суспільно-політичній, економічній, науково-технічній, духовній, культурній породжують для мови нові об'єкти називання і формують потребу в неологізмах. Водночас мова як системно-структурне утворення характеризується такою внутрішньою організацією (системні міжрівневі взаємозв'язки, власний словотворчий потенціал, стилістичні зміни, існування мовних антиномій тощо), яка є чинником динамічних процесів.

Найвиразніше відображає мовну еволюцію лексико-семантичний рівень. Словниковий склад є найбільш чутливим до всіх зовнішніх факторів впливу, на ньому активно відбивається дія внутрішніх законів розвитку мови. Саме лексика, "на відміну від інших мовних систем, менш чутливих і більш замкнених (наприклад, фонематичної або граматичної), безперечно, більш широка, складна, гнучка і рухлива" [2]. Інноваційні процеси у словниковому складі є постійним об'єктом аналізу в наукових працях дослідників. Зокрема, теоретичні питання розвитку та вдосконалення лексико-семантичного поля в діахронії.

Ідеї та принципи семантичного аналізу мови, які надалі були об'єднані під загальною назвою дослідження семантичного поля, виникали і складались поступово. Вони беруть свій початок в кінці ХІХ – на початку ХХ століть. Формулювання цих ідей та принципів ми знаходимо в працях А.А. Потебні, М.М. Покровського, Р.М. Мейєра, Й. Тріра, Г. Штерберга, Г. Ібсена, В. Порціга, А. Йолеса та інших.

Дослідники вивчали лексико-семантичне поле з різних точок зору, спираючись на всі можливі види відношень між словами. Цим і спричинена наявність різних типів лексико-семантичних полів, серед яких найпопулярнішими є поля М. Покровського і Й. Триба (лексичні і понятійні), В. Порціга (елементарні семантичні поля) [3].

Лексико-семантичне поле – сукупність лексичних одиниць, які об’єднані спільністю змісту і відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Лексико-семантичне поле має ієрархічну будову, де центральним є ядро. Поле складається з лексико-семантичних груп.

У процесі становлення науки про лексико-семантичне поле в діяхронії унаслідок розмежування діяхронічних процесів утворення слів і синхронних мотиваційних зв’язків між словами і, відповідно, розмежування діяхронічного і синхронічного словотвору окреслилася тенденція відносити лексико-семантичну деривацію до діяхронічного словотвору [4].

Лексико-семантична деривація – це і зміна значення слів як в процесі історичного розвитку, так і синхронії, що приводить до багатозначності (виникнення лексико-семантичних варіантів), і процес утворення гомогенних омонімів. Отже, лексико-семантична деривація є одним і тим самим мовним процесом семантичного розвитку значення, що послідовно приводить до полісемії і гомогенної омонімії, адже розмежування полісемії і гомогенної омонімії є радше проекцією на лексичну неоднозначність лексикографічних потреб, ніж відбиттям їх онтологічних відмінностей, а полісемія і онтологія – це одне й те ж саме лінгвістичне явище на різних стадіях свого розвитку [5].

Ще однією проблемою історичних досліджень лексики є питання семантичної вмотивованості слова, що також відноситься до лексико-семантичної діяхронії [1]. Проте не слід забувати, що до діяхронічних пояснень все частіше звертаються й у синхронічних дослідженнях лексичної семантики. Проблема семантичної вмотивованості, звичайно, зберігає актуальність в історичних дослідженнях.

Лексика їжі займає важливе місце у будь-якій сучасній мові. Практично щодня ми чуємо або самі вживаємо слова, що так чи інакше пов’язані з їжею. Поняття їжі нерозривно пов’язане з непостійністю, що стимулює оновлення мови, обов’язковою умовою функціонування якої як засобу спілкування є здатність до номінації. Номінативні одиниці мови виступають у ролі будівельного матеріалу для одиниць комунікації, оскільки процес передачі інформації базується на безпосередньому введенні у висловлювання нових слів, що позначають невідомі поняття. Таким чином, словник їжі постійно поповнюється і розширюється.

За даним тезауруса семантичне поле їжі охоплює 454 основних

слів та словосполучень. Поле представлене лексичними одиницями, які належать до основних частин мови: іменниками, прикметниками, дієсловами. Основну масу складають іменники (69%) та дієслова (25%), на частку прикметників припадає лише (6%).

Іменники складають основну частину слів ЛСП їжі. Тому саме на них варто звернути увагу.

Food – any nutritious substance that people or animals eat or drink or that plants absorb in order to maintain life and growth tins of cat food; Origin: late Old English fōda, of Germanic origin; related to fodder.

Як свідчить етимологічний словник, слово food було запозичене в англійську мову з германської і походить від слова fōda, що означало корм, фураж. Згодом слово food набуло значення корму не лише для тварин, але й для людей.

Від слова food утворилося слово feed, яке зберегло своє початкове значення “корм, фураж” та набуло поряд з ним ще кілька. Ще одне слово fodder та forage повністю зберегли своє значення. Хоча слова походять від однієї лексеми увійшли вони до словникового складу англійської мови в різні періоди. Лексема fodder активувалася в період староанглійської мови, тоді як forage – в середньоанглійський період. Крім того, від лексеми fodder утворилося слово forage. Це свідчить про те, що лексико-семантична деривація цих слів відбувалася як в синхронії, так і в діахронії.

Слова *nourishment, nutriment* і *nurture* утворилися внаслідок лексико-семантичної деривації в діахронії, оскільки вони утворилися в англійській мові в різні періоди.

Також пара слів *pasture* та *pasturage* є наслідком деривації в діахронії. Проте значення не змінилося і очевидно, що слово змінилося спочатку в мові запозичення, а вже потім перейшло в англійську мову.

Іменники *diet* та *dietary* утворилися в мові в різні періоди, що свідчить про набуття іменником нового значення в історичному процесі розвитку мови.

Можна виділити ще одну групу слів, що зазнали лексико-семантичної деривації. Особливістю цієї деривації є те, що слова початково семантичної вмотивованості зі словом *їжа* не мали, але внаслідок набуття нових значень та функцій набули цієї вмотивованості.

Так слово *whet* походить від староанглійського слова германського походження, що означає “гострий”. Найбільш вживаною

формою слова є дієслово. Останнє значення як іменника семантично мотивоване з полем їжі, що свідчить про лексико-семантичну деривацію.

Походження слова *swill* точно визначити не можливо, однак з огляду на перше значення, можемо зробити висновок, що воно спочатку не мало семантичної вмотивованості з їжею.

Дієслово ”*pir*” походить від датського, що означає “мала кількість” і зовсім не простежується жодний семантичний зв’язок з останнім значенням слова – “вживати алкоголь”.

Також можна простежити випадки утворення омонімії внаслідок набуття словами нових значень. Основною ознакою переходу полісемії в омонімію є відсутність живих семантичних зв’язків між омонімами. Ця ж ознака – наявність живих словотвірних зв’язків – головна умова при встановленні між двома одиницями синхронних словотвірних відношень. В лексико-семантичному полі їжі можна простежити омонімію. Вона притаманна лише багатозначним словам.

Ще однією особливістю лексико-семантичного поля їжі є факт, що семантична вмотивованість слів, що позначають рідкі та теплі страви залежить насамперед від етнокультурних чинників, які вплинули на те, що в основі цих страв лежить або значення способу приготування їжі, або інгредієнтів з яких вона складається. Англійською мовою вони були засвоєні як континуанти з готовою семантичною структурою.

Це ми бачимо в назвах страв, які відображають способи приготування цих страв, наприклад, *mince* означає порізати на дрібні шматочки, *fricassee* – підсмажити в гарячій олії на пательні, або продукти з яких вони готуються, наприклад, *goulash* – походить від слова м’ясо, *bouillabaisse* – походить від назви риби, з якої ця страва готується.

На підставі проведених досліджень можемо зробити висновок, що слова лексико-семантичного поля їжі англійської мови під впливом лексико-семантичної деривації набули як морфологічних, так і неморфологічних змін, що призвело до полісемії та омонімії.

Література:

1. Тропіна Н.П. До питання про лексико-семантичної деривації//Мовознавство. – 1997. – №1. – С.48-53.

2. Чмир О. Семантично мотивована лексика сфери права (на матеріалі старослов’янської та давньоруської мов)/ О.Чмир // Мовознавство:

Науково – теоретичний журнал. – Київ, 2004. – №2/3. – С. 75-80.

3. Семантична мотивація лексики як засіб активізувати учнівську цікавість / П.Селігей // Дивослово: науково-методичний. – Київ. – 2005. – №9. – С. 50-52.

4. Лексико-семантичні інновації в сучасній чеській мові // Мовознавство. – 2001. – №3. – С. 104-112.

5. Чернишин Т.О. Типологічні аспекти семантичної реконструкції гнізд праслов'янської лексики /Т.О. Чернишин // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – Київ, 2008. – №2/3. – С. 91-102.